

Z MINULOSTI A SÚČASNOSTI FILOZOFIE

Akademik Igor Hrušovský patrí medzi autorov, práce ktorých sa u nás už vyše 20 rokov tešia veľkému záujmu verejnosti a vyvolávajú živý ohlas nielen v radoch filozofov, ale i u odborníkov v oblasti prírodných a spoločenských vied. Pri zbežnom prelistovaní jeho poslednej knihy *Z minulosti a súčasnosti filozofie*, ktorá vyšla koncom roku 1961 by sa mohlo zdať, že ide len o rozšírené vydanie práce *Tri iniciatívy v dejinách filozofie* z roku 1959, alebo o zborník statí vybraných z jeho doterajších filozofických diel. I keď aj v jednom aj v druhom hľadisku je značný kus pravdy, myslím, že na novú prácu akademika Hrušovského treba pozerat inak, z iného hľadiska.

Kniha *Z minulosti a súčasnosti filozofie** — ako aj sám autor v úvode hovorí, je v určitom zmysle zavŕšením a súčasne aj akousi retrospektívou jeho doterajšej práce v oblasti filozofie. Poskytuje *ucelený prehľad* o filozofických i ideologických problémoch, ktoré stáli v strede pozornosti jeho bádateľskej práce až do dnešných čias. Zhrňuje najvýznamnejšie výsledky tejto práce, prináša podnety, ktoré majú veľkú cenu najmä pre mladých filozofických pracovníkov. Z hľadiska výskumu dejín slovenskej i svetovej filozofie veľký význam knihy spočíva tiež v tom, že sa v nej v plnom rozsahu uplatnili metodologické hľadiská, ktoré u nás v početných diskusiách k metodológii dejín filozofie akademik Hrušovský rozvíjal a obhajoval.

Nová kniha prináša konečne i autorov

zaujímavý náčrt vlastnej cesty k marxizmu; cesty postupného zbavovania sa vplyvu novopozitivismu, objektivizmu, akademizmu, oboznamovanie sa a zblížovanie s marxizmom nielen ako s vedeckou teóriou a metódou, ale aj ako revolučným nástrojom pre vybudovanie socializmu v našej vlasti. Možno jednoznačne povedať, že marxistické práce akademika Hrušovského predstavujú cenný podiel v tomto budovateľskom úsilí.

Kniha je rozdelená do dvoch viac-menej samostatných častí. Prvá časť obsahuje kapitoly z dejín filozofie, začína sa kapitolou o ranej gréckej filozofii, pokračuje rozborom stredovekej, renesančnej a novovekej filozofie, filozofie posledných dvoch storočí a končí sa stručnou analýzou rozvoja slovenskej filozofie za posledné štvrtstoročie. V samostatnej kapitole tejto časti sa hovorí o nástupe a rozvoji marxistickej filozofie.

I keď podľa názvov jednotlivých kapitol a podkapitol by sa mohlo zdať, že ide o ucelené i keď stručné dejiny filozofie, práca si nijako nenárokuje podať syntetický rozbor jednotlivých období dejín filozofického myslenia vo svetovom meradle. Autorovi ide predovšetkým o postihnutie spoločensko-triednych a gnozeologických koreňov najvýznamnejších udalostí v histórii filozofie, o výklad problémov, ktoré ho v minulosti zvlášť zaujímali. Popri stručnom rozbere toho-ktorého obdobia, filozofických škôl a prúdov sa zastavuje pri významných postavách, ktoré znamenajú medzníky v rozvoji filozofie, a to tak vo svetových dejinách, ako aj v dejinách rozvoja našej slovenskej filozofie (Avicena, F. Bacon, Kant, Hegel, u nás L. Štúr). Ako som už spomenul, zvláštnu kapitolu

*Igor Hrušovský, *Z minulosti a súčasnosti filozofie*, SAV, Bratislava 1961, strán 348.

venuje rozboru hlavných myšlienok klasi-
kov marxizmu-leninizmu.

Všetky kapitoly tejto časti boli už uve-
rejené buď v knižnom vydaní alebo ako
štúdie v časopisoch. Aj keď nová kniha
prináša kde-tu ich rozšírenie a prepracova-
nie, nepokladám za potrebné podrobne sa
nimi zaoberať. Vyšlo o nich veľa recenzií
a veľa sa o nich u nás diskutovalo. Avšak
skutočnosť, že sa ich autor rozhodol uve-
rejniť vedľa seba v ucelenej časti jednej
knihy, prináša nový moment pre celko-
vé hodnotenie knihy. Kladnou stránkou
tejto časti knihy je to, že podáva síce
stručný, ale značne ucelený prehľad dejín
filozofie (i keď s okienkami, najmä pokiaľ
ide o filozofiu ázijského kontinentu). Ako
taká môže v značnej miere poslúžiť pri
štúdiu dejín filozofie na školách, kurzoch
atď. Na druhej strane práca prináša a radí
vedľa seba kapitoly, ktoré sa čo do hĺbky
spracovania, zámeru ich poslania značne
od seba odlišujú. Ak sa napr. kapitoly
o ranej gréckej filozofii, renesančnej a no-
vovekej filozofii svojou hĺbkou postrehu,
brilantnosťou vyjadrovania radia k tomu
najlepšiemu, čo vyšlo z pera akademika
Hrušovského a znamenajú i pôvodný prís-
nos do marxistických dejín filozofie, kapi-
toly: filozofia posledných dvoch storočí,
nástup a rozvoj marxistickej filozofie a
kapitola štvrtstoročia rozvoja slovenskej
filozofie sú z väčšej časti skôr zhrnutím
už známych poznatkov a majú informa-
tívne poslanie. Tomuto poslaniu sa prispô-
sobuje tak koncepcia, ako aj spracovanie
jednotlivých častí. Obzvlášť zreteľne sa to
javí v kapitole *Filozofia posledných dvoch
storočí*. Obsahuje dokonca podtitulky, kto-
ré sú príliš stručne spracované čo i len na
informáciu. Z hľadiska metodologického sa
tu málo rešpektuje zásada diferencovaného
prístupu ku skúmaniu jednotlivých smerov
buržoáznej filozofie.

Druhá časť knihy zhrňuje výsledky bá-
datelskej práce akademika Hrušovského
o oblasti gnozeológie, antológie a filozofie
prírodných vied. Ide o výsledky, na ktor-
ých autor pracoval — možno povedať —

od začiatku svojej filozofickej aktivity, teda
celé štvrtstoročie. Jednotlivé kapitoly, vy-
brané z novších prác, bohato doplnené a
prepracované, zahrňujúce i mnohé úryvky
zo starších prác, sú zaujímavou ukážkou
autorovej cesty k marxizmu i v oblasti
dialektického materializmu. Hrušovský ne-
tají, že v začiatočnom období svojej filo-
zofickej činnosti, najmä pred druhou sve-
tovou vojnou a za tzv. slovenského štátu
bol pod vplyvom novopozitivismu, najmä
pokiaľ ide o gnozeologické problémy. Sú-
časne hlboko a myslím správne analyzuje
to, čo sám nazýva slovenským variantom
novopozitivismu a objektivismu. Uvádžam
tieto jeho závery: „Novopozitivismus v pod-
mienkach nástupu a víťazstva fašizmu bol
niektorými svojimi stránkami príťažlivý
najmä preto, že jeho formulácie pôsobili
dojmom striktnej exaktnosti, že sa jeho
prívržencami stali mnohí vedci svetového
mena, predovšetkým z oblasti fyziky, slo-
vom, že svojou formálnou výzbrojou im-
ponoval najmä v protiklade s nastupujú-
cou a vládnuťou klérofašistickou ideológiou
a stredovekou mystikou. V podstate ide o
analogický zjav, s akým sa stretávame
v oblasti literárnej vedy v prípade štruk-
turalizmu a v oblasti vedy vôbec v prí-
pade objektivismu. Možno povedať, že
v tomto období dokonca i niektoré stránky
vedeckého objektivismu, ak boli namierené
proti sfašizovanej vede a kultúre, zohrali
určitú pozitívnu úlohu“ (str. 179).

Celý ďalší filozofický vývin akademika
Hrušovského ukazuje, najmä po februári
1948 jednoznačne marxistickú orientáciu
i v problematike gnozeológie. Ako dokazuje
i jeho najnovšia kniha, pozornosť sústre-
ďuje na najťažšie otázky dialektického ma-
terializmu, ako je otázka dialektiky pro-
cesu abstrakcie, otázka kauzality, kvality
a štruktúry, formy a obsahu atď. Jeho
vlastný postoj je veľmi podnetný a svedčí
o širokých odborných znalostiach. Ako
v prvej časti, i v tejto sa usiluje pojať čo
najširší okruh otázok, ktorými sa v minu-
losti zaoberal a ktoré sú aj dnes stredo-
bodom jeho záujmu. Pozoruhodné sú naj-

mä tri úvahy v kapitole *Niektoré teoretické problémy prírodných vied*. Autor poukazuje na vnútornú spätosť základných kategórií vedeckomaterialistickej filozofie s najnovšími objavmi v oblasti fyziky, biológie a psychológie.

V minulosti — ako sám o tom píše — zastával autor názor, že naše poznatky môžu byť viac-menej adekvátne štruktúre reálnej skutočnosti, no nie už v jej podstate. Na vysvetlenie uvádza, že táto nesprávna formulácia „vznikla v období, keď vo filozofickom myslení na Slovensku prevládala ešte teologická interpretácia pojmu podstaty v zmysle skrytých síl a keď ešte nebolo dostatočne ustálené filozofické názvoslovie“ (str. 227). Na inom mieste, v inej súvislosti, nepriamo sa dotýka tejto otázky a zdá sa, že robí mierne odchylný záver. Hovorí, že tzv. substanciálne kategórie (napr. vec, príroda, teleso, časťica), nemožno poznať bez tzv. atribútnych kategórií (priestor, čas, pohyb atď.), bez foriem hmoty (221). Aby sme neskĺzli do pozitivizmu, odporúča opierať sa pri narábaní s atribútными kategóriami o materialistický svetonázor. Myslím, že by sa žiadalo viacej povedať o tom, v akom zmysle a v akých súvislostiach treba narábať s materialistickým svetonázorom v danej súvis-

losti, aby bolo jasné, že medzi »substanciálnymi« a »atribútными« kategóriami je vnútorný, dialektický vzťah a nie, akoby logicky mohlo nasledovať — nepreklennateľná priepasť.

V poslednej kapitole knihy *Problémy sociológie, vedy a kultúry* sa autor zaoberá aktuálnymi ideologickými a politickými otázkami, ktoré súvisia s výstavbou socializmu a s uskutočňovaním kultúrnej revolúcie u nás. Otázky, ktorým venuje pozornosť, ako napr. zmysel a poslanie kultúrnej revolúcie, k otázke stránckosti vedy, Česi a Slováci, dokumentujú široký záujem akademika Hrušovského i úsilie, byť v úzkom kontakte s našim súčasným životom. I keď sám nadpis nevystihuje náplň kapitoly, treba vysoko hodnotiť podnety k problematike, ktorá hýbe našou súčasnosťou.

Kniha *Z minulosti a súčasnosti filozofie* — ako aj celý rad predošlých prác — nesporne radí akademika Hrušovského medzi čelných predstaviteľov marxistickej filozofie v našom štáte. Jeho filozofický i spisovateľský talent oprávňujú k predpokladu, že z jeho pera sa dostane našej verejnosti ešte veľa dobrých a zaujímavých prác.

J. Bodnár

ZÁSLUŽNÝ PRÍSPEVOK K DEJINÁM SLOVENSKEJ FILOZOFIE*

Dejiny slovenského filozofického myslenia stále ešte nie sú dostatočne prebádanou oblasťou a tobôž nie sú detailnejšie prehodnotené marxisticky. Syntetické práce a monografie publikované v poslednom čase, z ktorých určitým medzníkom sú *Kapitoly z dejín slovenskej filozofie*, sú slubným začiatkom na ceste marxistického odkrývania a hodnotenia myšlienkového

odkazu našej minulosti. Základom, z ktorého sa rodí syntetický pohľad na minulosť, sú monografické práce, koncipované v najtesnejšom kontakte s pramenným materiálom. Preto nám treba len vítať práce tohto druhu.

Úsilie dr. Münza bolo vedené zámerom podať knihou *Filozofia slovenského osvietenstva* systematický, podrobný obraz zaujímavej etapy našich kultúrnych dejín konca 18. a začiatku 19. storočia. Na základe rozsiahleho štúdia prameňov autor

* Teodor Münz, *Filozofia slovenského osvietenstva*, SAV, Bratislava 1961, strán 258.